

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
ไทยนิวส์	24 ธ.ย. 2556	43	18 606	5

มรดกกล้วยแขวง

พุทรา

พุทรา ภาษาล้านนาเรียก "ป่าตัน" อีสานเรียก หมากทันหรือ หมากกะทัน ชาวไทใหญ่แถบแม่ฮ่องสอนเรียกว่า หมากขอ มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Zizyphus mauritiana* Lamk. ในวงศ์ RHAMNACEAE

ชาวล้านนาค้นเคยกับพุทรามานาน จึงมีเรื่องราวของพุทราที่โยงเกี่ยวกับวิถีชีวิตหลายประการไม่ว่าจะใช้บริโภคเป็นอาหารประเภทผลไม้ ใช้เป็นยารักษาโรค ปรากฏในตำนานสำคัญตลอดถึงความเชื่อต่าง ๆ

เป็นอาหาร

ผลสุกของพุทรามีรสเปรี้ยวหวานอมฝาด นิยมรับประทานเปล่า จิ้มเกลือป่นหรือน้ำพริกเป็นอาหารว่าง

เป็นยารักษาโรค

ในตำรายาโบราณได้กล่าวถึงพุทราในด้านสรรพคุณทางยาไว้ ดังนี้

- เปลือกของต้นพุทรา มีรสฝาด ใช้เป็นยาขับพยาธิ แก้ตกเลือด

- ใบ ใช้ทุบโปะศีรษะเด็ก แก้หวัดคัดจมูก

- ผลดิบ รับประทานเป็นยาแก้ไอ

- ผลสุก เป็นยาขับเสมหะ แก้ไอ และเป็นยาระบาย

- ผลหรือใบตากแห้ง ใช้บั้งไฟก่อนขงน้ำดื่ม แก้ไอ

- เมล็ดในใช้เผาปนละเอียดรักษาอาการชักของเด็ก

ปรากฏในตำนานสำคัญ

ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ วัดพระงามเชียงใหม่ กล่าวถึงการถือเอากำเนิดเป็นโอปาติกะของพระเจ้าลาวจิงกราชปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ลาวจิงกราชบรรพบุรุษของพระยามังรายมหาราชว่าลงมานั่งบนอาสนะใต้ต้นพุทรา ซึ่งมีเปลือกขาวดั่งเงิน อันเป็นที่มาของชื่อเมือง "เงินยาง" ความตอนนั้นว่า

"ลาวจิงกรเทวบุตร...จุดติแต่ขึ้นฟ้าลงมากับปวิวรรแห่งตนพมึงกายเกินเงินทิพแต่ขึ้นฟ้า...ลงมาเอาปฏิสนธิโอปาติกา...เกิดมาเป็นปฐิสสามญะเป็นดังราชกุมารอันได้ 16 ขวบเข้า ทรงวัดถาภรณ์เครื่องจ้าวลังการนั่งอยู่เหนืออาสนาไต้ร่มไม้พุทรา คือว่า ไม้ทันทควรสนุกใจ... ไม้ทันทันนั้น มีเปลือกอันขาวดั่งเงินตั้งอยู่กลางยาง จึงเรียกกันว่าเมืองยางเงิน..."

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
ไทยนิวส์	24 มิ.ย. 2556	43	15605	5

แปลความว่า ลวจักรเทวบุตรจุติจากสวรรค์พร้อมบริวารนับพัน ลงมาทางบันไดเงินทิพย์ ถือเอาปฏิสนธิเป็นโอปปาติกะ เป็นบุรุษอายุประมาณ 16 ปี ทรงเครื่องอาภรณ์อันอลังการ นั่งเหนืออาสนะไตรัมไม้พทระ คือไม้ทันท (อ่าน-ตัน) อันเป็นบริเวณที่รื่นรมย์ ไม้ทันทต้นนั้นมีเปลือกสีขาวดั่งเงินตั้งอยู่กลางป่า(ยาง-ป่า) จึงเรียกว่าเมืองยางเงิน

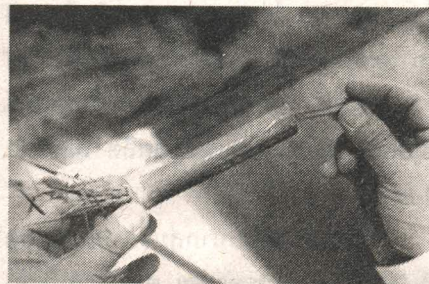
ในด้านความเชื่อต่าง ๆ ชาวล้านนาเชื่อเรื่องทิศทางของการปลูกต้นพุทรา การใช้ใบพุทราทำกับเสามงคล ใช้หนามกันผี ขับไล่ผี ใช้ครั่งพุทราทำกับเครื่องราง และอธิษฐานขอให้เป็นยา เป็นต้น

ทิศทางการปลูก

บริเวณที่ตั้งบ้านเรือน ตำราโบราณท่านระบุให้ปลูกพุทราไว้ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และทิศเหนือจึงจะเป็นมงคลแก่บ้านเรือน ในขณะที่ชาวไทยภาคกลางให้ปลูกทิศตะวันตกโดยปลูกคู่กับต้นมะยม เชื่อกันว่า ผู้คนจะได้นิยมมีสร้างชาติตามชื่อของพุทรา

ใบพุทราทำกับเสามงคล

พิธียกเสามงคลลงหลุม เริ่มต้นด้วยการหาฤกษ์ยามที่เหมาะสมแล้วไปหาใบไม้มงคล ตามวันที่หาได้ เมื่อหาได้แล้วจะนำมารองกันหลุมกับใบ หนึ่งในไม้มงคลต่าง ๆ นั้นจะเป็นใบพุทรา นอกจากนี้ ท่านให้ไปหาใบไม้มงคลสำหรับผูกติดกับเสามงคล

ใบไม้ดังกล่าวเรียก "ไม้เบญจมาศ" ทั้งนี้ให้หาตามวันที่จะประกอบพิธี ซึ่งเฉพาะวันประกอบพิธี หากเป็นวันศุกร์จะใช้ใบพุทรา มาผูกติดกับเสามงคล

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
ไทยนิวส์	24 มิ.ย. 2556	43	15605	5

หนามพุดราไล่ผีและกันผี

ในพิธีขับไล่ผีและเสนียดจัญไร ผู้ประกอบพิธีมักจะใช้หนามพุดราเป็นส่วนประกอบสิ่งที่ใช้พรมน้ำมนต์ โดยใช้ร่วมใบหนาด ธรณีสารและใบลำต้นผีพ่าย ในขณะเดียวกัน บริเวณใดที่ไม่ต้องการให้ผีเข้าไปรบกวน ชาวล้านนาจะตัดหนามพุดราไปล้อมรอบไว้ ครึ่งพุดราเพิ่มพละนาภาพให้ของขลัง

เครื่องรางของขลัง เช่น ตะกรุดหรือวัวนุ หากต้องการให้ขลังยิ่งขึ้น ท่านให้หุ้มหรือพอกด้วยครึ่งอันเกิดแต่ไม้พุดรา
อธิษฐานขอให้เป็นยา

หากมีคนป่วยเป็นโรคป่วง คือ ท้องร่วงและอาเจียนอย่างรุนแรง โบราณจะนำเอาหนามหนึ่งคำกับใบ

พุดหนึ่งใบไปพลีขอเอาเปลือกพุดราจากเหวตาที่รักษาต้นพุดราต้นนั้นอยู่ โดยใช้มีดปาดชั้นและปาดลงเอาเปลือกพุดราใส่ในกระบอกไม้ไผ่ ซึ่งกระบอกดังกล่าวจะต้องเป็นกระบอกไม้ไผ่ที่ตัดด้านต้นเป็นปาก ตัดเลยข้อด้านปลายเป็นโคนกระบอก เทน้ำใส่จนเต็มแล้วนำไปเผาเหมือนเผาข้าวหลาม พอน้ำเดือดได้ที่ก็ให้คนไข้ดื่ม อาการของโรคจะทุเลาลงและหายเป็นปกติ.

สนั่น ธรรมธิ

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(ภาพประกอบโดย ต่อพงษ์ เสมอใจ)